

Література

1. Долішній М. Нові підходи до територіального управління // Урядовий кур'єр. – 2002. – 26 лютого. – С. 6.
2. Єпіфанов А. О., Сало І. В. Регіональна економіка: Навч. посіб. – К.: Наук. думка, 2000.
3. Коломийчук В. С. Соціально-економічний розвиток адміністративного району в умовах перехідної економіки. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – 440 с.
4. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення: Монографія / Кол. авт.; За ред. А. Ф. Мельник. – Тернопіль: Економ. думка, 2003. – 608 с.
5. Павлов В. І., Лукін С. О. Економічний потенціал регіону: діагностика та реалізація. Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2002.
6. Розвиток громад і регіонів України. За ред. Максименка С. – К.: Логос, 1999. – 164 с.
7. Романюк С. А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Монографія. – К.: УАДУ, 2001. – 112 с.
8. Стеченко Д. М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2002. – 254 с.

Прийдун Л.

ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ З УРАХУВАННЯМ БАНКІВСЬКОЇ ПРАКТИКИ РОЗВИНУТИХ КРАЇН

Розглянуто стан управління кредитним ризиком в банківській системі України, визначено основні методи мінімізації кредитного ризику за кордоном і дано рекомендації щодо застосування зарубіжного досвіду в банківській практиці України.

Банківська сфера як жодна інша пов'язана з високою ризиковістю. Оскільки кредити є найприбутковішими банківськими активами, то ризик, особливо кредитний, – це складова частина діяльності комерційних банків. Ризикованість кредитування обумовлена природою кредитної угоди й тим, що кредитні операції займають значне місце в загальному обсязі активних операцій усіх комерційних банків. У зв'язку з цим актуальними, за сучасних тенденцій розвитку банківського сектору, є аналіз і управління кредитним ризиком для зниження його рівня та використання зарубіжного досвіду управління кредитним ризиком у банківській практиці.

Нині проблема оптимізації управління кредитними ризиками банківської діяльності з урахуванням світового досвіду залишається недостатньо вивченою і потребує глибшого наукового аналізу. З цього випливає зв'язок даної проблеми з важливим макроекономічним завданням, пов'язаним із забезпеченням фінансової стійкості і надійності банківської

системи країни як основи економічного розвитку. Метою дослідження є аналіз світового досвіду управління кредитним ризиком і визначення можливості його застосування у вітчизняній банківській системі.

Проблемі кредитних ризиків присвячені наукові праці Л. Слободи [7], Л. Стрельбицької [9], В. Вітлинського [3], І. Кириченко [2], Л. Примостки [5]. У працях цих та інших фахівців розглянуті проблеми управління кредитним ризиком, наведені класифікаційні характеристики кредитів і пов'язаних із ними ризиків. Проте питання необхідності запровадження в банківських установах найоптимальніших варіантів мінімізації кредитного ризику на основі світового досвіду залишаються дискусійними і недостатньо опрацьованими. Отже, тема нашого дослідження актуальна, особливо, коли врахувати динамічний розвиток кредитування як одного з основних напрямів діяльності комерційних банків. Тому мета даної статті – дослідити й охарактеризувати види оцінки й управління кредитним ризиком у зарубіжній банківській практиці, а також можливості та перспективи їх впровадження в українській кредитній системі.

Кредитний ризик є історично першим серед фінансових ризиків банку й за обсягом і можливими наслідками дуже масштабний. Так, за результатами експертних оцінок (проаналізовано 100 банків, на частку яких припадає 90% загальних активів банківської системи України), структура потенційних втрат має такий вигляд (рис. 1) [8, 128].

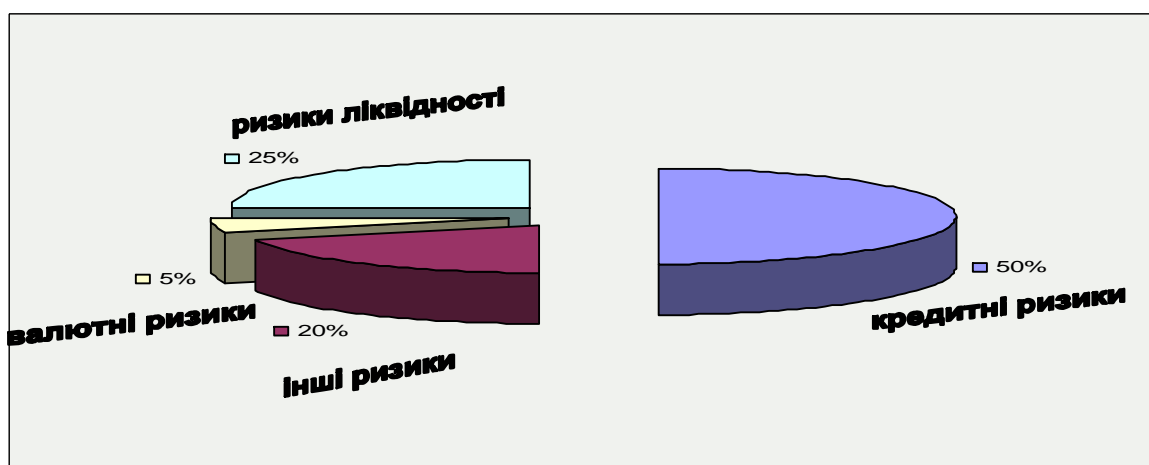

Рис. 1. Структура ризиків банківської діяльності.

Розвиток банківської системи України впродовж останніх років характерний динамічним зростанням обсягів кредитного портфеля, що об'єктивно спричиняє зростання рівня ризику банківського кредитування. Зокрема, протягом 2007–2008 рр. обсяг кредитного портфеля зріс майже на 46% (рис. 2) [4].

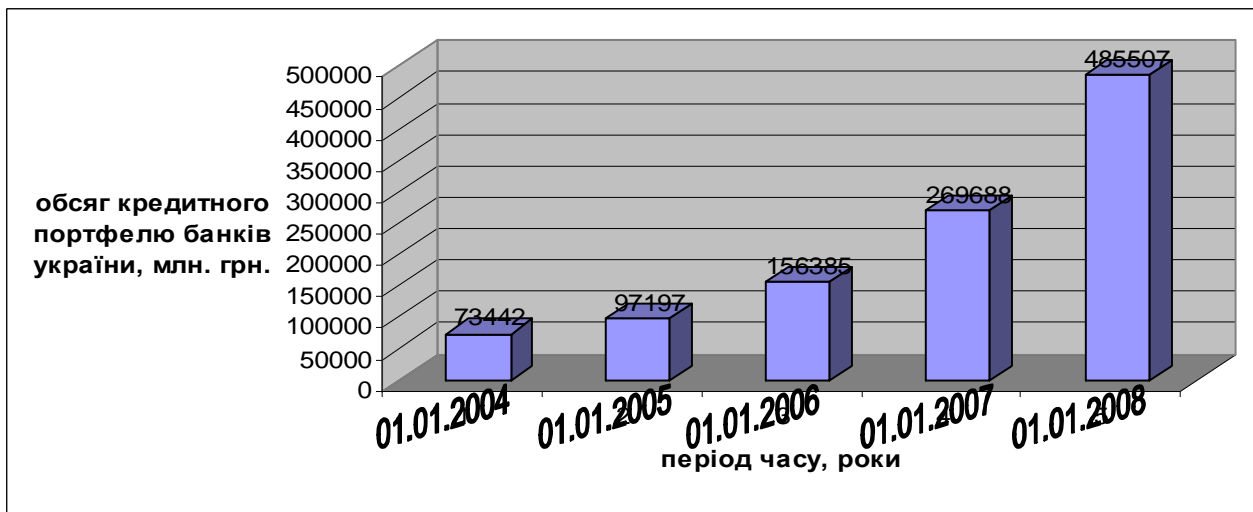

Рис. 2. Динаміка обсягів кредитного портфелю банків України за 2004–2008 рр.

Проте практика показує, що зростання обсягів кредитування супроводжується не менш активним підвищенням іншого показника, а саме обсягів неповернень кредитів, оскільки кредитування супроводжується високим рівнем ризиковості. Показниками рівня кредитних ризиків є обсяги проблемних (протермінованих та сумнівних) кредитів і величина резервів, сформованих під кредитні ризики банків, динаміка яких із 2004 до 2008 р. відображена на рисунку 3 [4].

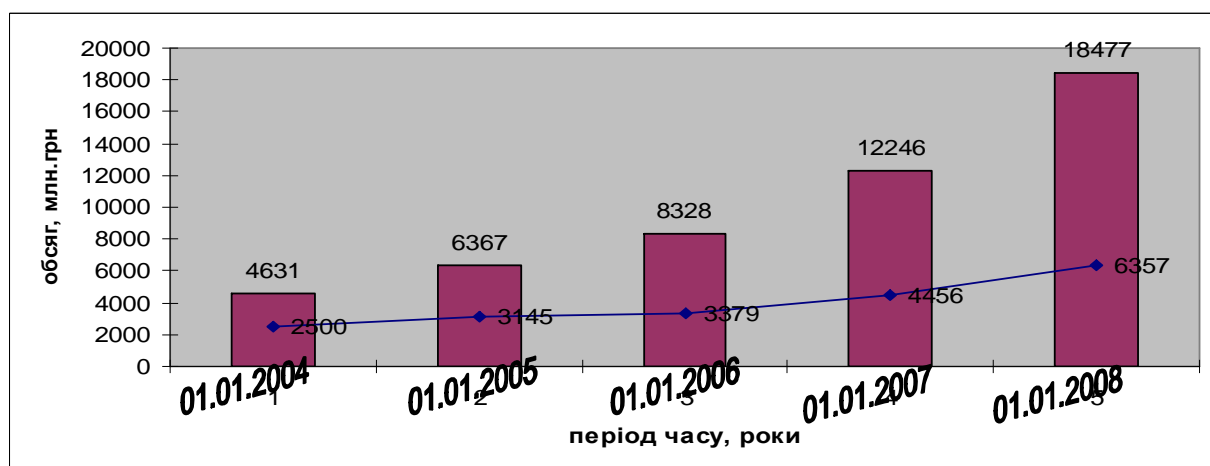

Рис. 3. Динаміка обсягів проблемної заборгованості та резервів, сформованих під кредитні ризики банків України за 2004–2008 рр.

Отже, поряд із динамічним зростанням обсягів кредитування з 73442 млн грн. на початок 2004 р. до 485507 млн грн. на початок 2008 р., що видно на рисунку 2, можна відстежити високий темп збільшення проблемних кредитів. На початок 2004 р. їх обсяг становив 2500 млн грн., а на початок 2008 р. зріс у 2,5 раза і досягнув 6357 млн грн.

За даними НБУ, частка протермінованих або погашених шляхом відчуження майна боргів у загальному кредитному портфелі банків – 1,44% (за станом на 1 лютого 2008 р.). Наприкінці грудня 2007-го вона була на рівні 1,31% кредитного портфеля всієї банківської системи. А ось за даними міжнародної агенції Standard & Poor's, ризик неповернення мають 75% усіх позик. Основні причини зростання поганих кредитів в Україні – низький рівень розвитку скорингової системи в банках (оцінює платоспроможність та ризики дефолту позичальників), бум кредитування фізосіб і бажання банків отримувати надприбутки [6].

Кредитування в розвинутих країнах також пов'язане з істотним кредитним ризиком, але в дещо інших масштабах. Для зарубіжних банків прийнятними вважають такі значення показників: питома вага списаних кредитів у загальному обсязі виданих – 0,25–0,75%; питома вага протермінованих кредитів (понад 90 днів) у загальному обсязі виданих – 0,5–3%. Якщо останній показник сягає 7%, то становище банку оцінюють як кризове. Для вітчизняної банківської системи значення аналогічних показників коливаються в широкому діапазоні: від 2 до 30% [12].

За кордоном поширені загалом такі методи управління ризиком, як продаж кредитів, сек'юритизація, скоринг, використання послуг колекторних фірм та кредитних бюро.

Корисною практикою у вітчизняній банківській системі може бути продаж кредитів. Банк на основі оцінки кредитного портфеля, що він здійснив, може передати певну частку наданих кредитів іншим інвесторам. За рахунок цієї операції банк має змогу повернути кошти, що були спрямовані у кредитні вкладення. Процедура викупу в банків проблемних кредитів можуть здійснювати безпосередньо центральний банк (Чилі, Угорщина, Польща) або Агенція з реструктуризації (Чехія, США, Мексика, Південна Корея).

Варто звернути увагу і на такий метод, як сек'юритизація кредитів (наприклад, Трастова корпорація з регулювання США) – продажу банками своїх кредитних вкладень. У такому випадку утворювали пул однорідних кредитів, який потім передавали трастовому фондові для випуску сертифікатів, забезпечених цим пулом грошових коштів. Така операція дає банкові змогу вивести з балансу частину ризикованих активів. У міру того, як позичальники сплачують ці активи, потік доходів спрямовують до власників цінних паперів. Варто зазначити, що в умовах становлення вітчизняного ринку іпотечних кредитів (із прийняттям законів «Про іпотеку» і «Про іпотечні цінні папери») використання саме цього способу засвідчує потенційні можливості держави щодо сприяння його розвитку.

Можливим є створення в нашій державі спеціалізованих фірм, що за відповідну плату надають необхідну інформацію, в т. ч. конфіденційну.

Наприклад, у світовій практиці одним із найвідоміших джерел даних про кредитоспроможність є фірма «Ден енд Бредстріт», яка збирає інформацію про близько 3 млн. фірм США і Канади.

У США і Західній Європі при кредитуванні широко використовують скоринг – як один із методів оцінки кредитного ризику – автоматизовані системи на основі математичних і статистичних методів. Початковим матеріалом для скорингу служить різноманітна інформація про минулих клієнтів, на основі якої за допомогою різних статистичних і нестатистичних методів класифікації прогнозують кредитоспроможність майбутніх позичальників. Серед переваг скорингових систем західні банкіри відзначають, насамперед, зниження рівня неповернення кредиту.

Ефективним для вітчизняної банківської системи може бути використання послуг спеціальних колекторних фірм, які займаються проблемними кредитами і є дуже поширеними за кордоном. Вони укладають угоди з банками і працюють із недобросовісними клієнтами. Ці фірми купують у банків проблемні кредити й надалі працюють із боржниками вже за власною методикою. Щоправда, в нас це явище ще не надто поширене, оскільки такі послуги не дуже вигідні для банків (кошують 20–70% боргу), та й це позначається на репутації банку [10].

Та найоптимальнішим, на нашу думку, є створення в Україні так званої «шестерні», системи спеціалізованих кредитних бюро, які відіграють важливу роль у зменшенні ризиків угод. Вивчення світового досвіду показало, що такі бюро створюють для того, щоби кредитор міг отримати інформацію про стан платоспроможності позичальника, порушення з його боку платіжної дисципліни і на її підставі оцінити ступінь ризику майбутньої угоди. Закордонний досвід показує, що розв'язати ці проблеми можна тільки за допомогою кредитних бюро, створених для обміну відомостями про прохачів позик між кредиторами [9,292].

Кредитне бюро надає різного роду звіти про кредитні операції залежно від наявності інформації про потенційного позичальника, виду кредиту, який надають і, що найважливіше, від ступеня деталізування, необхідного кредиторіві. Найпростіший звіт містить інформацію про минулі неповернуті та протерміновані кредити – так звані «чорні» («black») або «негативні» («negative») дані. Найдетальніші звіти – «білі» («white») або «позитивні» («positive») містять увесь комплекс інформації про активи й пасиви позичальника, гарантії, структуру заборгованості за термінами і часом погашення, його зайнятості та історії його сім'ї.

Кредитні бюро в тій або іншій організаційній формі нині діють практично в усьому світі. У більшості країн дійшли висновку, що ефективний розвиток економіки неможливий без інформаційної відвертості та прозорості. Підтвердженням цьому можуть слугувати дані Центру досліджень у

сфері економіки в травні 1999 р. Виділивши низку показників, що характеризують ефективність та обсяги кредитування, і згрупувавши дані 40 країн, фахівці Центру отримали цікаві результати (табл. 1) [11].

Таблиця 1.

Взаємозв'язок кредитування і обміну інформацією

Показник обміну інформацією	Банківські кредити/ВВП (%)	Резерви на втрати за кредитами/Загальний обсяг кредитів (%)	Кредитний ризик (0–50)
немає	31,10	1,31	15,2
тільки «чорна»	67,57	0,86	5,11
«чорна» і «біла»	66,42	0,81	7,14

З'ясовано, що обмін інформацією стимулює зростання банківських кредитів щодо ВВП приблизно на 20%. До того ж, значно знижується рівень кредитного ризику і, відповідно, зменшується частка резервів на можливі втрати за кредитами у загальних обсягах кредитування.

Загалом вітчизняні банківські установи намагаються запобігати появі боржників, використовуючи наступні методи: створюють колекторські компанії та нові моделі скорингу, підвищують розміри штрафів за протермінування платежів за кредитом, збільшують штат служби безпеки. Але ці методи поки що малоефективні. Наприклад, робота колекторів обмежена на законодавчому рівні: законопроект «Про колекторські компанії», що визначає права та повноваження цих компаній, досі не розглянутий у Верховній Раді України. Чотири кредитні бюро, що діють на території України, також не працюють на повну силу: більшість банків наразі не користуються їхніми послугами [6].

Аналіз зарубіжного досвіду розв'язання проблем недоброякісних кредитів комерційних банків свідчить, що усунення сумнівної заборгованості з балансів комерційних банків – справа складна і потребує виважених підходів. До того ж, досвід ряду країн із перехідною економікою (Чехія, Румунія, Угорщина, Польща), що спромоглися суттєво зменшити обсяги безнадійної заборгованості у банківському секторі, доводить, що ефективна практична реалізація програм із поліпшення якості кредитних вкладень банків відбувалася за значної державної підтримки.

Таким чином, підбиваючи підсумки, можна зробити висновки, що використання в українських банках зарубіжного досвіду вдосконалення управління кредитним ризиком має тривати шляхом створення комплексного механізму управління кредитними ризиками, дія якого полягає в страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою фінансових інструментів, котрі застосо-

вують у світовій практиці. На нашу думку, в Україні має бути створено незалежні надійні рейтингові агентства або системи кредитних бюро, які вже давно діють за кордоном, і ефективність яких доведена. Сьогодні створенню в нашій країні таких структур перешкоджає те, що нема спеціального закону про кредитні бюро. Якщо такий закон буде розроблено і прийнято, в результаті чого почнуть створювати згадані бюро, то кредитні ризики можуть бути значно зменшені. Тому перспективами подальших розробок у даному напрямку є наукове обґрунтування присутності кредитних бюро в банківській системі України, а також удосконалення методів управління кредитними ризиками.

Management of a credit risk of the banking system of Ukraine in is considered in the article, basic methods of minimization of credit risk by a foreign country are determined and recommendations for application of foreign experience in bank practice of Ukraine are given.

Література

1. Антонюк Г. Управління кредитним ризиком в банківській діяльності // Наукові записки. – 2006. – № 15.
2. Банківський менеджмент: Навч. пос. / О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Л. Роголь та ін.; За ред. О. А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ: Знання-Прес, 2002. – 438 с.
3. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб. – К.: Знання, 2000. – 251 с.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 лютого 2008 року // Вісник НБУ. – 2008. – № 3. – С. 68.
5. Примостка Л. О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118–125.
6. Слесарук С. Дрібні банки, кредитні спілки та фінансові компанії охоче кредитують проблемних позичальників, але під 30–40% річних // Контракти. – 2008. – № 14. – С. 18.
7. Слобода Л. Класифікація та характеристика чинників кредитних ризиків банківських установ // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 185–193.
8. Слобода Л. Роль та функції кредитних ризиків у банківській діяльності // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 128.
9. Стрельбицька Л. М. Банківське безпекознавство: Навч. посіб. / За ред. М. П. Стрельбицького. – К.: Кондор, 2007. – 602 с.
10. Чорний А. Зле, коли прийде «колектор» // Львівська газета. – 2008. – № 28. – С. 5.
11. <http://www.credit-rating.com.ua>
12. <http://www.aub.com.ua>